

16.9.2004

2447/2/04

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Kaija Tanttinen-Laakkonen

SYYTEMÄÄRÄYS TUOTTAMUKSELLISESTA VIRKAVELVOLLISUUDEN RIKKOMISESTA ERIKOISHAMMASLÄÄKÄRILLE

Kantelija arvosteli Vaasan keskussairaalan menettelyä vuonna 1960 syntyneen tyttärensä hampaiden poistamisessa.

Selvityksen mukaan Vanhan Vaasan sairaalassa hoidettavana olleesta kantelijan tyttärestä tehtiin Vanhan Vaasan sairaalassa lähete Vaasan keskussairaalaan hammashoidon suunnittelua ja toteuttamista varten. Lähetteen tietojen mukaan tytär kieltäytyi ehdottomasti paikallispuudutuksesta ja hammaslääkärissä käynnistä. Lähettävän lääkärin käsityksen mukaan tyttären psyykkisestä huonosta kunnosta johtuen hänen hampaistoaan jouduttaisiin korjaamaan nukutuksessa. Vaasan keskussairaalassa tyttäretä hoiti suukirurgian erikoishammaslääkäri, joka tutkittuaan tyttären hampaat nukutuksessa poisti ne kaikki kuulematta tämän laillista edustajaa tai lähiomaista ja ilman tällaisen henkilön suostumusta. Tyttären hampaistosta ei otettu röntgenkuvia ennen toimenpidettä. Lähetteeseen oli merkitty hänen lähimmiksi omaisikseen hänen vanhempansa.

OA Paunio pyysi sisäasiainministeriön poliisiosastoa suorittamaan asiassa esitutkinnan.

OA määräsi asiassa syytteen nostettavaksi ja totesi syytemääräyksessään mm. seuraavaa.

Terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen asiantuntijalausunnon mukaan hoidostaan päättämään kykenemättömän täysi-ikäisen potilaan hammashoidossa olisi tullut pyrkiä ennen hoitoa tai viimeistään hoidon aikana selvittämään hänen laillisen edustajansa tai lähiomaisensa kanta asiaan ja saada toimenpiteeseen suostumus. Mikäli suostumusta ei olisi saatu nukutuksen aikana, olisi oikeusturvakeskuksen käsityksen mukaan tullut harkita toimenpiteen tai nukutuksen keskeyttämistä tai tehdä hampaiden poisto suun terveydentila huomioon ottaen välttämättömin osin. Oikeusturvakeskuksen käsityksen mukaan kaikkien hampaiden poistoa voidaan pitää tärkeänä hoitopäätöksenä.

Suukirurgian erikoishammaslääkäri oli esitutkinnassa myöntänyt, että hän ei neuvotellut asiasta potilaan laillisen edustajan kanssa ennen toimenpidettä, koska hän ei tiennyt tällä sellaista olevan. Erikoishammaslääkäri oli todennut, ettei lähetteen tiedoista käynyt ilmi, että potilaalla oli virkaholhooja.

Potilaslain 6 §:n 1 momentin mukaan potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Potilaan itsemääräämisoikeudella tarkoitetaan säännöksessä potilaan oikeutta itse päättää hänen henkilökohtaiseen koskemattomuuteensa puuttumisesta. Säännöksen tarkoitusena on itsemääräämisoikeuden periaatteen mukaisesti asettaa potilaan suostumus hoidon luvallisuuden edellytykseksi. Potilaalla on oikeus kieltäytyä kaikesta hänelle suunnitellusta tai jo aloitetusta hoidosta.

Potilaslain 6 §:n 2 momentti koskee tilanteita, joissa täysi-ikäinen potilas ei mm. mielenterveydenhäiriön vuoksi kykene päättämään hoidostaan. Potilas on tällöin joko pysyvästi tai pidemmän aikaa tosiasiallisesti kykenemätön käyttämään itsemääräämisoikeuttaan. Sellaisenkin potilaan hoidossa, joka on menettänyt kyvyn päättää hoidostaan tai kyvyn ilmaista päätöksensä, on pyrittävä ottamaan huomioon hänen henkilökohtaiset näkemyksensä ja ne seikat, jotka hän asettaisi ensisijaisiksi. Potilaslain esitöissä (HE 185/1991 vp s. 17) todetaan, että "potilasta olisi pyrittävä hoitamaan sen mukaisesti, mitä hän päättäisi, jos hän kykenisi terveesti tekemään ja ilmoittamaan päätöksensä. Tällöin muodostuu tärkeäksi sellainen tieto, jonka perusteella potilaan mahdollinen terve tahto voidaan selvittää. Potilaan itsemääräämisoikeutta tulisi näissä tapauksissa toteuttaa hankkimalla selvitystä potilaan lailliselta edustajalta tai hänen läheisiltään".

Euroopan neuvoston ihmisoikeuksien ja biolääketieteen sopimus edellyttää, että vajaakykyisen potilaan koskemattomuuteen voidaan puuttua vain potilaan laillisen edustajan tai muun laissa säädetyn tahon suostumuksella. Pelkän potilaslain 6 §:n 2 momentissa tarkoitetun kuulemisen ei ole katsottu täyttävän edellä mainitun sopimuksen vaatimuksia. Tämän vuoksi potilaslain 6 §:ään lisättiin 9.4.1999 annetulla lailla (489/1999) uusi 3 momentti, jonka mukaan tärkeän hoitopäätöksen ollessa kysymyksessä vajaakykyiselle annettavan hoidon edellytyksenä on, että siihen on saatu potilaan laillisen edustajan taikka lähiomaisen tai muun läheisen suostumus.

Vanhan Vaasan sairaalassa laaditusta lähetteestä kävi ilmi, että potilaan sairaudenkuva oli erittäin vaikea. Näiden tietojen perusteella oli syytä epäillä, että hän ei olisi mielenterveydenhäiriönsä vuoksi pystynyt päättämään hammashoidostaan. Lähetteen tietojen mukaan potilaan hampaisto oli voimakkaasti kariottinen. Tiedoista kävi ilmi myös, että potilas oli ehdottomasti kieltäytynyt paikallispuudutuksesta ja hammaslääkärissä käynnistä. Erikoishammaslääkäri oli tietoinen siitä, että potilaan hampaita tulisi tarkastamaan ja hoitamaan nukutuksessa niin kuin lähettävä lääkärikin oli arvioinut omana käsityksenään. Erikoishammaslääkärillä oli myös tiedossaan, ettei potilaan hampaista ollut mahdollista ottaa röntgenkuvia ennen nukutusta eikä myöskään nukutuksen aikana. Erikoishammaslääkäri oli todennut selvityksessään, että hoito nukutuksessa on radikaalimpaa kuin tavanomaisessa perushammashoidossa. OA katsoi, että erikoishammaslääkäriin olisi lähetteen saatuaan tullut varautua siihen, että hän joutuu potilaan hammashoidossa tekemään tärkeän hoitopäätöksen. Tämän vuoksi hänen olisi tullut ennen hoitoa tai viimeistään hoidon aikana 6 §:n 2 ja 3 momentissa edellytetyllä tavalla kuulla potilaan laillista edustajaa, lähiomaista tai muuta läheistä sekä saada hampaiden poistamiseen tällaisen henkilön

antama suostumus.

Olennaista oli siis, että erikoishammaslääkäri ei ennen tärkeän hoitopäätöksen tekemistä so. ennen potilaan kaikkien hampaiden poistamista potilaslain 6 §:n 2 momentissa edellytetyllä tavalla kuullut potilaan holhoojaa tai lähiomaista sen selvittämiseksi, millainen hoito parhaiten vastaisi potilaan tahtoa. Olennaista oli niin ikään se, että erikoishammaslääkäri poisti potilaan kaikki hampaat ilman tämän holhoojan tai lähiomaisen suostumusta, jota potilaslain 6 §:n 3 momentti tällaisessa tapauksessa edellyttää.

Edellä mainituilla perusteilla OA katsoi suunkirurgian erikoishammaslääkäriin menetelleen tavalla, joka on luettava hänen syykseen rikoslain 40 luvun 11 §:ssä tarkoitettuna tuottamuksellisena virkavelvollisuuden rikkomisena. Erikoishammaslääkäriin teon laatu huomioon ottaen asiaa ei voitu OA:n mielestä jättää pelkästään oikeusasiamiehen huomautuksen varaan. Potilaan kaikkien hampaiden poistaminen merkitsi potilaalle peruuttamatonta toimenpidettä.

OA määräsi valtiosyyttäjän nostamaan Vaasan käräjäoikeudessa syytteen erikoishammaslääkäriä vastaan tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta, koska erikoishammaslääkäri oli Vaasan keskussairaalassa virkaansa toimittaessaan huolimattomuudestaan tai varomattomuudestaan jättänyt täyttämättä virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin perustuvan virkavelvollisuutensa poistaessaan potilaalta kaikki hampaat kuulematta tämän laillista edustajaa tai lähiomaista ja saamatta toimenpiteeseen tällaisen henkilön suostumusta. Teko ei ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat.